

Олексій Миколайович Олешко,
кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри публічного управління та державної служби
навчально-наукового інституту “Інститут державного управління”
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

e-mail oleshkopost@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3619-9619>

ДЕРЖАВНИЦТВО І ПАТРІОТИЗМ ЯК НЕОБХІДНІ УМОВИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Анотація. Здійснено аналіз понять “патріотизм” та “державництво”, у тому числі в контексті генезису їх формування та в ототожненні цих явищ з інститутом публічної служби в Україні.

Оцінено місце складника патріотизму й державництва для формування цілісної картини професіоналізму державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, в тому числі суддів, прокурорів, військових, поліцейських та представників дипломатичних служб. Розглянуто етичний, нормативно-правовий, ціннісний аспекти фактору національно-патріотичної свідомості та доведено, що патріотизм є необхідним і основоположним складником професіоналізму публічного службовця.

Ключові слова: професіоналізм, патріотизм, публічна служба, публічний службовець, державництво, професійні компетентності.

Постановка проблеми. Професіоналізм – це особлива властивість людей, що виражається у здатності системно виконувати робочі завдання різного рівня складності у найрізноманітніших обставинах, умовах та за наявності різних ресурсів. Професіоналізм можна вважати якісною характеристикою деякого конкретного фахівця, або групи фахівців (колективу, команди тощо). Чим вищий рівень професіоналізму, тим більш ефективна й результативна робота, яку виконує фахівець чи група, а також більш високі якісні характеристики досягнутих результатів діяльності.

Публічна служба, це особлива сфера професійної діяльності, яка обумовлена низкою визначальних принципів. До основних принципів варто віднести принципи патріотизму, відданості та вірного служіння українському народові, служіння територіальній громаді, а також поєднання місцевих і державних інтересів. Серед інших, ці принципи зазначені у Законі України “Про державну службу” [12] та Законі України “Про службу в органах місцевого самоврядування” [18].

Як цитувати: Олешко О. М. Державництво і патріотизм як необхідні умови професіоналізму публічного службовця. *Актуальні проблеми державного управління*. 2022. № 1 (60). С. 103–115. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-1-07>.

In cites: Oleshko O. M. (2022). Statecraft and patriotism as necessary preconditions for professionalism of public servant. *Pressing Problems of Public Administration*, 1(60), 103–115. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-1-07> [in Ukrainian].

Якщо публічна служба ґрунтується на цих принципах то й до професіоналізму публічних службовців вони мають пряме відношення. Причому, ці складники професіоналізму державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування далеко не другорядні, а саме, основоположні.

Обґрунтуванню важливості факторів “державництва” і “патріотизму” в сучасній публічній службі присвячено цю публікацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням фактору національно-патріотичної свідомості в управлінні політичними процесами займалися як українські, так і закордонні вчені. Серед інших варто виділити таку французьку дослідницю (соціолог та політолог) як Домінік Шнаппер. У своїй книзі “Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації” авторка розглядає націю як політичну одиницю, а також зазначає, що головна особливість нації полягає в об’єднанні населення у спільноту громадян, існування якої зумовлює внутрішню та зовнішню політику держави [25, с. 29]. Явище патріотизму Домінік Шнаппер вивчає також у історичному та географічному аспектах. Приміром, досліджуючи генезис патріотизму Великої Британії, вона зазначає, що в Англії XVIII століття фактично формуються поняття “національна ідея” та “парламентаризм”, в ті часи можна прослідкувати втілення політичної свободи в сучасну націю. З виникненням парламентаризму патріотизм ставав не лише чеснотою, але правом, обов’язково пов’язаним із гідністю, притаманною кожній особі, кожному громадянину [25, с. 60].

Цікавими роздумами щодо співвідношення понять “націоналізму” і “патріотизму” ділиться у своїй книзі “Нації та націоналізм” англійський філософ Ернест Геллнер [4, с. 185]. Автор вважає, що націоналізм – це різновид патріотизму, який поширюється і стає панівним лише за певних суспільних умов, а певною мірою такий патріотизм є однією з найдавніших складових людського буття.

Серед сучасних українських науковців, які досліджували вплив патріотизм на інститут публічної служби в Україні, варто виділити В. Говоруху.

У своїй статті “Патріотизм державного службовця України” автор розмірковує про такий невід’ємний і надважливий для публічного службовця фактор патріотизму як державна мова, він зазначає, що державна мова – це обличчя держави, її символ, такий же як і прапор, герб, гімн. Вона покликана не розділяти, а об’єднувати громадян країни [3].

Українська юристка, вчена Т. Коломоєць у своїй статті “Патріотизм та служіння українському народу – принцип державної служби: деякі теоретико-правові та нормативні аспекти” доводить, що патріотизм та служіння українському народу є одним із засадничих принципів державної служби в Україні, а також принципом європейської державної служби [8].

Варто також відмітити внесок дослідника С. Широкова у розробку тематики патріотизму в публічній службі України. У своїх наукових доробках автор обґрунтовує тезу, що розвиток публічного управління у сфері національно-патріотичного виховання має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та інститутів громадянського суспільства. Також науковець зазначає, що однією з найважливіших умов формування патріотичної свідомості людини є усвідомлення загальнонаціональних інтересів і подальша реалізація їх в патріотичній діяльності. Функціонування раціонального рівня патріотизму неможливо без усвідомлення національних інтересів [24].

Мета статті. Ця публікація має за мету розглянути “державництво” і “патріотизм” як важливі складники професіоналізму публічних службовців

різних рівнів, а також показати важливість цих факторів для формування позитивного іміджу органів державної влади та місцевого самоврядування.

Застосована методологія і методи. При написанні матеріалу застосовувався метод аналізу при з'ясуванні сутності й змісту визначень основних термінів з тематики статті, а також синтез і узагальнення, при формулюванні висновків.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розглядати патріотизм як один з необхідних складників професіоналізму публічного службовця треба з'ясувати сутність цього поняття, його походження. Генрі Джордж Лідделл та Роберт Скотт у греко-англійському словнику їх авторства стверджують, що термін “патріотизм” походить від грецького слова “патріа” – “патрія”, що означає сім'ю, групу, плем'я чи націю, що походять від спільних предків, батьків, батьківщини. Слово “Patria”, у свою чергу, є похідною від оригінальної грецької назви “патір” – “patēr”, що означає “батько” – глава сім'ї [27]. Пізніше ці грецькі терміни були прийняті римлянами та проникли в латинь як “патер” і “патріо”, поширюючись також в інших європейських мовах. Слово “патріотизм” буквально означає “любов до батьківщини”. Подібне визначення терміну дає і Великий тлумачний словник сучасної української мови, він визначає патріотизм як любов до Батьківщини, до свого народу [1, с. 894]. Енциклопедія державного управління уточнює це визначення і тлумачить поняття патріотизм як морально-етичний та політичний принцип, сутність якого полягає в почутті любові до рідного краю, Батьківщини, своєї країни [6, с. 535]. Патріотизм – відданість та вірне служіння Українському народові – це дослівне трактування четвертого принципу державної служби, наведене у Законі України “Про державну службу” [12]. У Законі України “Про службу в органах місцевого самоврядування” немає прямих тлумачень терміну “патріотизм”, натомість в ньому йдеться про такі принципи служби в органах місцевого самоврядування як служіння територіальній громаді та поєднання місцевих й державних інтересів, що загалом також виражає аспекти патріотизму [18].

Отже, якщо патріотизм, служіння громаді та поєднання місцевих інтересів з державними є принципами публічної служби, очевидно, що вони також є складниками професіоналізму публічного службовця.

Розглянемо сутність понять “державництво” і “державницька ідеологія”. У широкому розумінні термін “державництво” тлумачиться як політичні погляди, діяльність державника, та варто зауважити, що під “державництвом” розуміють цілу історичну школу до якої входили видатні історики В. Липинський, Д. Дорошенко, І. Кривецький. Також варто сказати, що витоки цієї школи ототожнюють з науковою діяльністю М. Грушевського [2]. Вже сучасний український науковець В. Бакуменко трактує поняття “державницька ідеологія” як систему економічних, політичних, правових і культурних цінностей, ідей, цілей, у світлі реалізації яких подано перспективу розвитку суспільства і норми функціонування суспільства в сьогоденні [6, с. 206].

Таким чином історичний та сучасний контекст понять “державник”, “державництво”, “державницька ідеологія” дає підстави для висновків, що державництво як риса має бути притаманне сучасному публічному службовцю на рівні з патріотизмом.

Як визначається термін “публічна служба”? Енциклопедія державного управління стверджує, що публічна служба (англ. public service – публічна служба) – професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах, в

органах місцевого самоврядування та в інших органах публічної влади, мають статус публічного службовця, виконують повноваження публічної адміністрації та публічні функції [5, с. 486]. У нормативно-правовому полі термін “публічна служба” визначається у Кодексі адміністративного судочинства України. У ньому зазначено, що публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [7].

Орієнтуючись на це визначення, очевидно, що до когорти публічних службовців входять не лише державні службовці й посадові особи місцевого самоврядування, а й судді, прокурори, поліція, військовослужбовці, дипло-мати.

Те, що патріотизм є обов’язковим складником професійності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування ми вже показали вище. Що ж з цим фактором у решти, згаданих нами категорій публічних службовців? Проаналізуємо закони, які регламентують діяльність цих категорій службовців.

Закон України “Про судоустрій і статус суддів”, а саме його стаття 52 містить текст присяги судді. Вона починається зі слів: “Я, (ім’я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об’єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України ...” [19]. Отже, суддя присягає народу України і всю свою професійну діяльність він надалі здійснює від імені України, а значить і відповідальність за свої професійні дії несе перед народом України. Очевидно, що фактор патріотизму, служіння інтересам українського народу й держави Україна мають бути ключовими для суддів.

Розглянемо Закон України “Про прокуратуру”. Стаття 36 цього закону містить текст присяги, яка починається зі слів: “Я, (прізвище, ім’я, по батькові), вступаючи на службу в прокуратуру, присвячую свою діяльність служінню Українському народові...” [17]. Таким чином, професійна діяльність прокурорів, насамперед спрямована на служіння народові України, захист прав і свобод людини і громадянина, відстоювання інтересів суспільства і держави. Сумлінно виконувати текст цієї присяги без наявності високого рівня національно-патріотичної свідомості неможливо. Отже, знову можна зробити висновок, що фактор патріотизму і служіння державі мають бути основоположними для формування професійності українського прокурора.

Закон України “Про Національну поліцію” зазначає, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [16]. Отже, працівники поліції також публічні службовці. Стаття 64 цього закону містить присягу, яка починається зі слів: “Я, (прізвище, ім’я та по батькові), усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю вірно служити Українському народові...” [16]. Так само як і в прокурорській присязі йдеться про служіння народові України. Служити – це слово, яке означає дію, яка полягає у виконанні обов’язків, що передбачені рівнем посади. Поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, про це також йдеться у присязі поліцейського. Отже, охорона прав і свобод громадян України, захист честі держави – це професійні обов’язки, якість виконання яких багато в чому обумовлена фактором патріотизму. Таким чином, національно-патріотичний складник професіоналізму працівника Національної поліції України також є одним із ключових професійних чинників.

Відповідно до Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров’я і віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом), іноземців та осіб без громадянства, пов’язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності [11]. Очевидність важливості фактору патріотизму для проходження такої служби не викликає ніяких сумнівів. У відповідності до згаданого вище закону підготовка громадян України до військової служби включає патріотичне виховання, а присяга, яку дають українські військові, по логіці тексту могла б називатися “клятвою”, оскільки в ній зазначено таке: “Я, (прізвище, ім’я та по батькові), вступаю на військову службу і урочисто КЛЯНУСЬ народу України завжди бути вірним і відданим йому, сумлінно і чесно виконувати військовий обов’язок ... Я КЛЯНУСЬ захищати українську державу, непохитно стояти на сторожі її свободи і незалежності. Я присягаю ніколи не зрадити народу України” [20]. Тобто, є підстави вважати, що військовослужбовці факт свого патріотизму й державництва затверджують клятвою на вірність народові України.

Дипломатична служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов’язаних з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [13]. Таке визначення дипломатичної служби дає Закон України “Про дипломатичну службу”. Як і всі державні службовці працівники дипломатичної служби складають присягу, текст якої наведено у Законі України “Про державну службу”, початок присяги такий: “Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити Українському народові ...” [12]. Також варто додати, що до основних принципів дипломатичної служби також входить “патріотизм”, і у статті 4 відповідного закону він записаний першим, друге місце у переліку посідає принцип “відстоювання національних інтересів України”. Така розстановка принципів у нормативно-правовому документі, очевидно свідчить про їх пріоритетність.

Перейдемо до розгляду факторів патріотизму і державництва як складників професіоналізму публічного службовця. Спочатку розглянемо етичний аспект цих факторів. Основним нормативно-правовим документом, який регулює питання професійної етики публічних службовців є “Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування”, які затверджені наказом Національне агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. Ці Загальні правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на служіння народу України і територіальній громаді шляхом забезпечення охорони та сприяння у реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [15].

У розділі II цього документу, який має назву “Загальні обов’язки державного службовця та посадової особи місцевого самоврядування” пункт 5 містить таку інформацію: “Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов’язані з повагою ставитися до державних символів України, використовувати державну мову під час виконання своїх посадо-

вих обов'язків, постійно підвищувати свій рівень володіння державною мовою, не допускати дискримінації державної мови” [15]. Окрім того, що мова є інструментом комунікації, вона також є і маркером соціальної приналежності, зокрема національної, державної. Історично склалося так, що східні й південні регіони України за часи СРСР були тотально русифікованими, після подій “Євромайдану” ситуація почала помітно змінюватись в бік поширення державної мови в побуті громадян, освіті, а також на публічній службі. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24.02.2022 р. процеси значно пришвидшились. Отже, публічні службовці, які не лише професійній діяльності перейшли на державну мову, а й у побуті та неформальному спілкуванні засвідчують підняття свого рівня патріотичної свідомості. Варто звернути увагу на пункт 7 того ж самого розділу правил, він має такий зміст: “Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування мають шанувати народні звичаї і національні традиції” [15]. Тобто, можна сказати, що шанування звичаїв і традиції українського народу – це невід’ємна частина професіоналізму публічного службовця, а отже, і патріотизм є базовою частиною професії.

Отже, “Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування”, які є обов'язковими для дотримання публічними службовцями при виконанні посадових обов'язків, доводять, що патріотизм є необхідною умовою професіоналізму осіб, що уповноважені на виконання завдань і функцій держави та місцевого самоврядування. Зрозуміло, що шанувати державну символіку й народні звичаї та традиції повинен кожен громадянин України, незалежно від національності, але для публічних службовців шана до державних символів і традицій – це ще й необхідна складова професійної етики й моралі.

Розглянемо нормативно-правовий аспект патріотизму з огляду на основні Закони України, які регламентують професійну діяльність публічних службовців в Україні.

У Законі України “Про державну службу” стаття 8 описує основні обов'язки державного службовця. Другий пункт цієї статті має такий зміст: “Дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки” [18]. Оскільки, одним з принципів державної служби є патріотизм, відданість та вірне служіння Українському народові, то посадовець повинен виконувати свої професійні завдання та обов'язки з обов'язковим врахуванням фактору інтересів народу і держави. Також у статті 8 цього закону серед основних обов'язків державного службовця виділено повагу до державних символів України, а також обов'язкове використовувати державної мови під час виконання своїх посадових обов'язків та не допущення дискримінації. Очевидно, що окрім тих обов'язків, які наведені у цій статті, існує і багато інших професійних функцій та завдань, але виділені є основними, а отже і патріотизм є одним з основних складників професіоналізму державного службовця.

Подібні висновки можна зробити з аналізу Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” [18], але очевидно з трохи більшим акцентом на служінні громадам, захисту їх прав та інтересів.

Є підстави вважати, що патріотизм можна віднести до ціннісних аспектів особистості, оскільки оцінка себе як громадянина держави, представника етнічної спільноти є світоглядним фактором для індивіда. Від рівня ототожнення себе з державою, громадянином якої є індивід, від рівня ототожнення себе з нацією, до представників якої людина належить, залежить і рівень на-

ціонально-патріотичної свідомості особистості. Тобто, патріотизм є частиною світогляду людини, світогляд формується на основі цінностей людини, а отже, його можна розглядати у ціннісному аспекті, оскільки він є складником системи цінностей особистості.

Світогляд і цінності людини грають далеко не останню роль і у великій мірі впливають на професіоналізм людини. Кожна людина поєднує в собі велику кількість соціальних ролей, одна з цих ролей ототожнена з професійною діяльністю. Публічні службовці залежно від рівня посад наділені в тій чи іншій мірі владними повноваженнями, доступом до інформації, яка може являти собою державну таємницю. Таким чином, створюються умови для зловживання владою. Іншими словами, будучи у професійній ролі службовець може скористатися положенням і отримати вигоди як приватна особа для себе чи для близьких осіб. У нормативно-правовому полі така ситуація має назву конфлікт інтересів, він може бути потенційним, реальним або уявним. При виникненні такої ситуації публічний службовець має діяти відповідно до Закону України “Про запобігання корупції” [14]. У цьому документі описано механізм врегулювання конфлікту інтересів. Та по суті, сама ситуація конфлікту інтересів не є правопорушенням чи злочином, але злочином можуть бути дії вчинені в ситуації конфлікту інтересів. У таких ситуаціях важливо, чи заявить посадовець про ситуацію потенційного, чи реального конфлікту інтересів, чи приховає його, що дасть змогу використати службові положення для власних матеріальних або нематеріальних переваг.

Саме тут можна розмірковувати над рівнем професіоналізму публічного службовця у аксіологічному аспекті, ціннісному. Перед чиновником постає вибір, коли він думає над тим, що можна скористатися своїм положенням і вчинити дії на користь задоволення своїх приватних інтересів, знехтувавши інтересами організації, громади чи держави. Але належна професійна свідомість, належний рівень моральності, або загроза репутаційних втрат, можливе притягнення до відповідальності чи покарання схиляють посадовця до прийняття рішення, насамперед на користь інтересів громади, народу чи держави. Відомий американський економіст економістом із Чиказького університету і нобелівський лауреат Гері Беккер припустив, що люди скоюють злочини, ґрунтуючись на раціональному аналізі кожної ситуації [10, с. 183]. Йдеться виключно про порівняння можливих позитивних і негативних наслідків. Так народилася модель SMORC (Simple Model of Rational Crime), проста модель раціональних злочинів [26]. Підходи Беккера до питання нечесності складаються з трьох основних елементів: 1) результату, який отримує суб’єкт від вчинення злочину; 2) ймовірності бути схопленим; 3) очікуваного покарання у разі затримання. Порівнюючи перший компонент (результат) з двома іншими (ризиками), раціональний людина здатна зрозуміти чи варто їй здійснювати той чи інший злочин.

Отже, такі ситуації можуть створювати можливості для перевірки рівня моральності службовця, рівня професійної свідомості, а також рівня патріотизму, оскільки прийняття рішень з урахуванням, насамперед, інтересів громади, народу, держави – це і є одна з ознак служіння народу України, служіння інтересам держави, що входить у професійні обов’язки публічного службовця, незалежно від рівня посади.

Частіше за все наслідком неправильно врегульованого конфлікту інтересів є прояви корупції, яка являє собою одну з головних соціально-еко-

номічних деструкцій в українському суспільстві. Таким чином, патріотизм є основою подолання цих деструкцій. Патріотичне виховання публічних службовців повинно проводитися на стадії їх навчання, професійної підготовки та перепідготовки у процесі проходження державної служби. У концептуальних засадах патріотичного виховання державних службовців на шляху до подолання корупції ключове місце повинно бути відведене морально-етичним цінностям, які виховуються у рамках формування антикорупційного світогляду представників публічного управління [21].

Варто додати, що належна увага до рівня патріотизму, професійної свідомості кандидатів на посади публічних службовців, їхніх морально-етичних якостей та аргументів щодо мотивації в обранні цього виду професійної діяльності дозволить ще на етапі конкурсного відбору не допустити до публічної служби небажаних осіб, які зраджують своїм професійним інтересам, а значить й інтересам громади, народу та держави Україна.

Говорячи про оцінку важливості патріотизму і державництва як чинників важливих для професіоналізму публічних службовців, варто зважити на умови нинішніх реалій. Україна вже вісім років перебуває у стані гібридної війни з Росією, а починаючи з 24 лютого 2022 р. у повномасштабній війні з агресором. Зрозуміло, що розвитку цих тяжких і трагічних подій передували роки впливу на населення України російської політичної пропаганди, особливо на східні й південні регіони. Очевидно, що в системі цінностей людей, на яких вплинула пропаганда країни-агресора, ототожнення себе з державою Україна, усвідомлення власного “Я” як громадянина України не надто високе. У таких випадках за умов посягання на цілісність нашої держави зростають ризики щодо проявів колабораціонізму, перехід на бік агресора. Особливо загрозливим для держави є колабораціонізм публічних службовців, осіб які мають виконувати функції держави й функції місцевого самоврядування, а натомість вдаються до зради держави і громади.

Зрозуміло, що колабораціонізм та державна зрада є найгіршими формами прояву неналежного публічному службовцю рівня національно-патріотичної свідомості. Кримінальний кодекс України, а саме ч. 1 ст. 111¹ “Колабораційна діяльність”, містить інформацію про те, що публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, – караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п’ятнадцяти років [9].

У згаданій вище статті кодексу також ідеться й про державну зраду, а саме: “Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, – карається позбавленням волі

на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану – караються позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією майна” [9].

На жаль, прояви колабораціонізму й державної зради стали наявними в умовах воєнного часу, що утруднює наше протистояння агресору. Є підстави вважати, що корені проблеми містяться дуже глибоко, а саме в політиці національно-патріотичного виховання.

Не можна сказати, що заходи для його здійснення у нас не проводять, але ефективність цих дій далеко не завжди висока. Здебільшого національно-патріотичне виховання дітей та молоді орієнтоване на візуальну складову, без розуміння глибини сутності й важливості фактору національно-патріотичної свідомості.

На завершення хотілося б навести цитату із книги “Державництво і патріотизм”, яка видана ще у 1947 р. Автор книги український політичний і громадський діяч (в еміграції), син Гетьмана Павла Скоропадського, Данило Скоропадський. Книга створена з промов, виголошених автором у Канаді й США в 1937–38 рр. Автор пише: “Великий нарід загинути не може! Не загинули й такі менші від нас народи, як Поляки, Болгари, Серби, Румуни, не дивлячись на довгі часи чужого панування на їх землях, не загинемо й ми, коли й далі будемо неухильно прямувати до нашої цілі – державного незалежнення – напружуючи всі наші духовні й фізичні сили для нашого об'єднання і внутрішнього скріплення” [22, с. 12].

Минуло понад вісімдесят років з часу виголошення тих промов, багато що змінилося в Україні й світі, відбулося багато подій, а цитата наведена вище, наразі залишається актуальною для України й українців.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Отже, ми показали, що патріотизм і державництво є основоположними складниками професіоналізму публічного службовця, незалежно від рівня посади, а національно-патріотичне виховання є необхідним складником державної політики.

Слід зазначити, що шляхи підвищення рівня ефективності національно-патріотичного виховання передбачають наявність удосконалених підходів, в основу яких має бути покладено аксіологічний підхід. Національно-патріотична свідомість – це невід'ємний складник світогляду людини, а світогляд формується саме на цінностях, які прищепляються людині, які вона бере у свій особистісний морально-етичний арсенал. Усвідомлення загальнолюдських, а також національних цінностей, глибоке розуміння їх сутності – це й має бути основою національно-патріотичного виховання особистості, громадянина України.

Повертаючись до фактору національно-патріотичної свідомості публічних службовців, варто зазначити, що цей фактор варто враховувати насамперед як важливий чинник формування професійної етики посадовця. При конкурсному відборі на посади публічної служби будь-яких рівнів не варто нехтувати цим фактором.

Потрібно зважати також на те, як майбутній службовець уміло володіє державною мовою при виконанні службових обов'язків і поза роботою. Також варто враховувати наскільки кандидат на заміщення посади в органі публічної влади розуміється на культурно-історичних цінностях українського

народу. Як варіант можна розглянути можливість щодо запровадження додаткового іспиту для майбутніх публічних службовців, – мається на увазі іспит із загальних питань історії та культурології України. Подібна практика існує в демократичних країнах, доцільно вивчити питання щодо її застосування і в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII. 1728 с.
2. Гирич І. Ярослав Дашкевич – історіограф новітньої України. Спроба есею. *Історіографічні дослідження в Україні* : зб. наук. пр. 2008. Вип. 18. С. 280–312. URL: <http://surl.li/dcqb9n> (дата звернення: 21.09.2022).
3. Говоруха В. Патріотизм державного службовця України. *Державне будівництво*. 2009. № 1. URL: <http://surl.li/dbto9h> (дата звернення: 21.03.2022).
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм : пер. з англ. Київ : Таксон, 2003. 300 с.
5. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.
6. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 3 : Історія державного управління / наук.-ред. кол. : А. М. Михненко (співголова), М. М. Білинська (співголова) та ін. 2011. 788 с.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
8. Коломоєць Т. Патріотизм та служіння українському народу – принцип державної служби: деякі теоретико-правові та нормативні аспекти. *Право України. Юридичний журнал : наук.-практ. фах. вид.*, 2014. № 3. С. 198–205.
9. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
10. Олешко О. М. Управління конфліктами інтересів у професійній діяльності державних службовців. Дис. ... кандидата наук з держ. упр. : 25.00.03 – Державна служба. Дніпропетровський регіон. ін.-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Дніпро, 2018. 257 с. URL: <http://surl.li/dczm9w> (дата звернення: 21.07.2022).
11. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
12. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
13. Про дипломатичну службу : Закон України від 7 червня 2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
14. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 21.07.2022).
15. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : наказ національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
16. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
17. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
18. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 21.07.2022).
19. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 21.07.2022).

20. Про текст Військової присяги : Постанова Верховної Ради України від 6 грудня 1991 р. № 1936-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text> (дата звернення: 21.07.2022).

21. Прохоренко О. Я., Гринчак О. О. Патріотизм – реальна протидія корупційним проявам в Україні. *Журнал “Економіка та держава” : наукове фахове видання України з питань економіки*, 2012. Вип. 1. С. 105–107. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2012/30.pdf (дата звернення: 21.07.2022).

22. Скоропадський Д. Державництво і патріотизм (3 промов, виголошених в Канаді і США в 1937/38 рр.). URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7007/file.pdf> (дата звернення: 21.07.2022).

23. Широков С. Б. Патріотизм як необхідна компетентність для виконання функцій держави. *Теорія та практика державної служби : матеріали наук.-практ. конф.*, Дніпропетровськ, 8 грудня 2017 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 102–103.

24. Широков С. Б. Розвиток публічного управління у сфері національно-патріотичного виховання. Дис. ... доктора філософії з галузі знань “Публічне управління та адміністрування” за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”. Дніпропетровський регіон. ін.-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. Дніпро, 2022. 297 с. URL: <http://surl.li/dczmu> (дата звернення: 21.07.2022).

25. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / пер. з французької Р. В. Мардера. Харків : Фоліо, 2007. 223 с.

26. Ariely D. The (Honest) Truth About Dishonesty: How We Lie to Everyone--Especially Ourselves. Dan Ariely., 2013. 264 s.

27. Henry George Liddell, Robert Scott. A Greek-English Lexicon. Oxford : University Press, 1996. URL: <http://surl.li/dcngh> (дата звернення: 21.07.2022).

Стаття надійшла до редакції 29.07.2022 р.

Стаття рекомендована до друку 29.08.2022 р.

O. M. Oleshko,

PhD in Public Administration,

Senior Lecturer of Public Administration and Civil Service Department,

Education and Research Institute of Public Administration

of V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

e-mail oleshkopost@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3619-9619>

STATECRAFT AND PATRIOTISM AS NECESSARY PRECONDITIONS FOR PROFESSIONALISM OF PUBLIC SERVANT

Annotation. The article analyzes the concepts of “patriotism” and “statecraft”, including in the context of the genesis of their formation and the identification of these phenomena with the institution of public service in Ukraine.

The role of a component of patriotism and statesmanship in forming a holistic picture of the professionalism of public servants, local self-government officials, including judges, prosecutors, military, police officers, and representatives of diplomatic services is assessed. The ethical, legal, and value aspects of the factor of national-patriotic consciousness were considered, and it was proved that patriotism is a necessary and fundamental component of the professionalism of public servant.

The article also substantiates that patriotism and statecraft are fundamental components of the professionalism of public servant, regardless of the level of his position, and national-patriotic education is a necessary component of state policy.

It should be noted that the ways of increasing the level of effectiveness of national-patriotic education require a presence of improved approaches, which should be based on an axiological approach. National-patriotic consciousness is an integral component of a person's worldview, and the worldview is formed precisely on the values that are instilled in person, which it takes into its personal moral and ethical arsenal. Awareness of universal, as well as national values, a deep understanding of their essence – this should be the basis of national-patriotic education of an individual, a citizen of Ukraine.

Going back to the factor of national-patriotic consciousness of public servants, it is worth to note that this factor should be obtained primarily as an important element in the formation of

professional ethics of an official. This factor should not be neglected during competitive selection for public service positions at any level.

It is also necessary to pay attention to how the future employee skillfully mastered the state language while performing official duties and beyond.

It is also worth considering of how a candidate for a position in a public body gets acquainted with the cultural and historical values of the Ukrainian people. As an option, it is possible to consider a possibility of introducing an additional exam for future public servants, meaning an exam on general issues of the history and cultural studies of Ukraine. A similar practice exists in democratic countries; it is advisable to investigate the issue of its application in Ukraine as well.

Keywords: professionalism, patriotism, public service, public servant, statecraft, professional competences.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000. Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
2. Hyrych, I. (2008). Yaroslav Dashkevych – istoriohraf novitnoi Ukrainy. Sproba eseu. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini, vyp. 18.* 280–312. URL: <http://surl.li/dcqbn> (data zvernennia: 21.03.2022) [in Ukrainian].
3. Hovorukha, V. (2009). Patriotyzm derzhavnogo sluzhbovtstva Ukrainy. *Derzhavne budivnytstvo, 1.* URL: <http://surl.li/dbtoh> (data zvernennia: 21.07.2022) [in Ukrainian].
4. Gelner, E. (2003). Natsii ta natsionalizm. Natsionalizm. Kyev: Takson [in Ukrainian].
5. Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia: u 8 t. (2011); Yu.V. Kovbasiuk and others (Eds.); Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv: NADU, T. 8: Publichne vriaduvannia; V.S. Zahorskyi, S.O. Teleshun and others (Eds.); Lvivskiy rehionalnyi instytut derzh. upr. Natsionalna akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Lviv: LRIDU NADU [in Ukrainian].
6. Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia: u 8 t. (2011). Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy; Yu.V. Kovbasiuk and others (Eds.). Kyev: NADU, T. 3: Istoriia derzhavnogo upravlinnia; A.M. Mykhnenko, M.M. Bilynska and others (Eds.) [in Ukrainian].
7. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Kodeks vid 6 lypnia 2005 r. No. 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20170803#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
8. Kolomoiets, T. (2014) Patriotyzm ta sluzhinnia ukrainskomu narodu – pryntsyv derzhavnoi sluzhby: deiaki teoretyko-pravovi ta normatyvni aspekty. *Pravo Ukrainy. Yurydychnyi zhurnal: nauk.-prakt. fakh. vyd., no. 3, 198–205* [in Ukrainian].
9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Kodeks vid 5 kvitnia 2001 r. No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
10. Oleshko, O.M. (2018). Upravlinnia konfliktamy interesiv u profesiinii diialnosti derzhavnykh sluzhbovtstv. *Candidate's thesis.* Dnipro. URL: <http://surl.li/dczmw> (data zvernennia: 21.07.2022) [in Ukrainian].
11. Pro viiskovy oboviazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 25 bereznia 1992 r. No. 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
12. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 2015 r. No. 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
13. Pro dyplomatychnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 7 chervnia 2018 r. No. 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
14. Pro zapobihannia koruptsii: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. No. 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (data zvernennia: 21.07.2022).
15. Pro zatverdzhennia Zahalnykh pravyl etychnoi povedinky derzhavnykh sluzhbovtstv ta posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia: nakaz natsionalnogo ahentstva Ukrainy z pytan derzhavnoi sluzhby vid 05.08.2016 r. No. 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
16. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 lypnia 2015 r. No. 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
17. Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnia 2014 r. No. 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
18. Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia: Zakon Ukrainy vid 7 chervnia 2001 r. No. 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).
19. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy 2 chervnia 2016 r. No. 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).

20. Pro tekst Viiskovoi prysiah: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 6 hrudnia 1991 r. No. 1936-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text> (data zvernennia: 21.07.2022).

21. Prokhorenko, O.Ia., Hrynychak, O.O. (2012). Patriotyzm – realna protydiia koruptsiinym proiavam v Ukraini. *Zhurnal "Ekonomika ta derzhava": naukove fakhove vydannia Ukrainy z pytan ekonomiky*, vyp. 1, 105–107. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2012/30.pdf [in Ukrainian].

22. Skoropadskiy, D. (1947). Derzhavnytstvo i patriotyzm (Z promov, vyholoshenykh v Kanadi i SShA v 1937/38 rr.) URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7007/file.pdf> (data zvernennia: 21.07.2022) [in Ukrainian].

23. Shyrov, S.B. (2017). Patriotyzm yak neobkhidna kompetentnist dlia vykonannia funktsii derzhavy; S.M. Serohina (Ed.). *Teoriia ta praktyka derzhavnoi sluzhby: materialy nauk.-prakt. konf., 8 hrudnia 2017 r.*, 102–103. Dnipro: DRIDU NADU [in Ukrainian].

24. Shyrov, S.B. (2022). Rozvytok publichnoho upravlinnia u sferi natsionalno-patriotychnoho vykhovannia. *Candidate's thesis*. Dnipro. URL: <http://surl.li/dczmy> (data zvernennia: 21.07.2022) [in Ukrainian].

25. Shnapper, D. (2007). Spilnota hromadian. Pro modernu kontseptsiiu natsii; per. z frantsuzkoi R.V. Mardera. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].

26. Ariely, D. (2013). *The (Honest) Truth About Dishonesty: How We Lie to Everyone--Especially Ourselves* / Dan Ariely.

27. Henry George Liddell, Robert Scott (1996). *A Greek-English Lexicon*. Oxford: University Press. URL: <http://surl.li/dcngh> (data zvernennia: 21.07.2022).

The article was received by the editors 29.07.2022.

The article is recommended for printing 29.08.2022.